

Podáva výklad o zvukovej rovine (stránke) jazyka. Tvorí ju systém hlások a prozodických javov. Skúma ako sa hlásky tvoria (artikulujú) v rečových orgánoch, ako sa správajú v spojení s inými hláskami, ako sa tvoria slabiky, rečové takty, vety, akú úlohu má dĺžka hlások, prízvuk, pauza, melódia vety, rytmus, tempo reči. Skúma teda používanie reči v praxi.

Zvuková jazyková rovina v škole

Fonetika, fonológia, ortoepia

Jozef Berta

Obsah

Predhovor autora	2
Hláskoslovie	3
Fonetika	3
Fonológia	3
Fonetická transkripčia.....	4
Ortoepia.....	6
Súhrnné rozdelenie hlások v slovenčine.....	7
Znelostná asimilácia (spodobovanie)	10
Spodobovanie a správna výslovnosť predložiek pred osobnými zámenami.....	14
Vokalizácia predložiek	17
Výslovnosť spoluhlások s, so, z, zo	18
Výslovnosť spoluhlások d, t, n, l – ď, ť, ň, ľ v domácich slovách	19
Výslovnosť spoluhlások d, t, n, l – ď, ť, ň, ľ v slovách cudzieho pôvodu	20
Samohláska ä	21
Slabikotvorné spoluhlásky l, ľ, r, ř	21
Zdvojené spoluhlásky	22
Spoluhláskové skupiny.....	22
Hlásková alternácia.....	24
Základné poruchy reči	25
Prozodické vlastnosti reči – intonačné prostriedky.....	27
Takt a vetný úsek	27
Slabika.....	28
Suprasegmentálne jednotky, čiže prozodické javy z hľadiska časovej modulácie reči	29
Pravidlo o rytmickom krátení	30
Výnimky z pravidla o rytmickom krátení	33
Prostriedky silovej modulácie hlasu	37
Tónová modulácia artikulačného prúdu.....	39
Rozdeľovanie slov na konci riadka.....	41
Problematické prípady písania samohlások v niektorých príponách pri tvorení slov	46
Použitá literatúra	48

Predhovor autora

V poslednom období je zanedbávanie správneho rečového vyjadrovania sa jednak žiakov v jednotlivých stupňoch škôl, ale aj absolventov škôl, bežných, ba i profesionálnych používateľov slovenského jazyka v dennom živote a v masovokomunikačných prostriedkoch čoraz častejšie.

Rozhodol sa preto napísať túto krátku publikáciu so zámerom pomôcť žiakom základných a stredných škôl, maturantom, v oblasti zvukovej stavby jazyka.

Podávam v nej výklad o správnej spisovnej výslovnosti hlások, slabík, slov a výpovedí v reči, správneho tvorenia artikulovaných (vyslovených) zvukov, používaní reči v praxi.

Podrobnejšie poukazujem na vzájomné ovplyvňovanie hlások v prúde reči znelostnou asimiláciou (spodobovaním), výslovnosťou spoluhlások d, t, n, l – d', l', ň, ľ; samohlásky ä, pravidlom o rytmickom krátení a výnimkami z tohto pravidla o rytmickom krátení. Pozornosť venujem tiež výslovnosti spoluhláskových skupín, zdvojených spoluhlások, hláskovej alternácii i rozdeľovaniu slov na konci riadka.

Rozoberám používanie prozodických vlastností reči – intonačné prostriedky (*kvantitu, pauzu, tempo reči, rytmus, intenzita hlasu, slovný prízvuk, dôraz – vetný prízvuk, emfázu – citový dôraz, hlasový register, melódiu vety, zafarbenie hlasu – timbre*).

Poukazujem aj na *základné poruchy reči, ktoré sa v poslednom čase vyskytujú u žiakov veľmi často*.

Želám si, aby táto publikácia poslúžila ako praktická pomôcka pre žiakov, študentov a učiteľov pri analýze, zovšeobecňovaní, praktickom precvičovaní, utvrdzovaní jednotlivých jazykových pravidiel vo vyučovaní jazykovej roviny jazyka, ale aj ostatným záujemcom pri zdokonaľovaní sa v základoch hovorenej podoby slovenského jazyka a zlepšení ich praktického ústneho jazykového prejavu.

Hláskoslovie

- je to starší názov, ktorý podáva výklad o **zvukovej stavbe jazyka**, najmä o **tvorení, triedení a zmenách hlások**;
 - v školskej praxi sa však stále používa,
 - ↔ v súčasnosti sa zvuková zložka jazyka skúma v rámci **fonetiky a fonológie**.

Kodifikačnou príručkou pre zvukovú rovinu spisovnej slovenčiny sú:

- **Pravidlá slovenskej výslovnosti**. 2. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1988. 626 s., od **slovenského jazykovedca Ábela Kráľa**
 - tiež **Príručný slovník slovenskej výslovnosti**. Vydalo: SPN, 1982, od spomínaného autora.

Fonetika

- jazykovedná disciplína, ktorá skúma:
 - **fyzické vlastnosti hlások**:
 - ↔ ako sa hlásky tvoria (artikuluje) v rečových orgánoch (**pery, zuby, jazyk, ústna dutina, tvrdé podnebie, mäkké podnebie, hrdlová dutina, nosová dutina**);
 - a **zvukové (akustické) vlastnosti hlások** (ako ich počujeme), napr.: tóny (samohlásky), šumy (párové spoluhlásky);
 - ↔ ako sa správajú v spojení s inými hláskami;
 - ↔ ako sa tvoria slabiky, rečové takty, vety a pod.
- skúma teda **hovorenú reč**, zisťuje **rozdiely vo výslovnosti**,
 - neposudzuje **zmysel slov**, ktoré **počujeme**.

Základnou, **najmenšou artikulačno-akustickou jednotkou reči**, je **hláska**,

- je to **ustálený, ďalej už nedeliteľný zvuk** utvorený a vyslovený **rečovými orgánmi**,
 - ↔ **konkrétna realizácia fonémy v reči**,
napr.: *n* [noha], *ŋ* [maňželka].

Fonológia

- jazykovedná disciplína, ktorá skúma **vzájomné vzťahy medzi fonémami** a ich **zvukovými vlastnosťami** z hľadiska ich **významovo-rozlišovacej (dinštinktívnej) funkcie**:
 - skúma teda **používanie reči v praxi**:
 - ↔ ktoré zvuky ľudskej reči sa využívajú na dorozumievanie v jazyku,
 - ↔ pomocou ktorých zvukov sa v jazyku rozlišujú slová a tvary,
 - ↔ aké vlastnosti zvukov sú dôležité pre rozpoznávanie zvukov.

Fonéma

- je základnou jednotkou fonológie,
- najmenšia zvuková jednotka jazykového systému, ktorá **je schopná rozlišovať významy slov** alebo **gramatických tvarov**,
napr.: *sud* – *súd*, *fan* – *laň*, *rok* – *tok*, *plod* – *plot*, *koža* – *koza*;
↔ môže mať **viac variantov**, no tie **nerozlišujú význam slov**,
napr.: *Jano*, *Jan***ko**.

Fonetická transkripcia

Je to **adekvátne zachytenie** zvukovej podoby reči písmom (**prepis výslovnosti** do **grafickej podoby**),

- vychádza zo zásady, že **jednej hláske zodpovedá jeden grafický znak**,
- uvádza sa v **hranatých zátvorkách []**:
 - mäkkosť spoluhlások **ď, ť, ň, ľ** sa označuje pred **e, i, ie, ia, iu mäkčeňom**,
napr.: smútiť [smú'it'], žiaľiť [žiaľ'it'], dedina [d'ed'ina], lenivý [l'eňiví],
tiež [t'ieš];
 - samohlásky **i/y** sa zapisujú len ako **i**, pretože obidve **i** sa vyslovujú rovnako,
napr.: bicykel [bicikel];
 - **zdvojené spoluhlásky** sa označujú **znakom >** pred **hláskou** a **vyslovujú sa ako jedna predĺžená spoluhláska**,
napr.: denník [de>ňík], cenník [ce>ňík]; polliter [po>liter];
oddych [o>dich].

V nasledujúcom texte uvádzam inventár ďalších znakov slovenskej fonetickej transkripcie, ktoré sa vyskytujú v slovenskej spisovnej výslovnosti:

Písmeno	znak	Príklad
ia	iȧ	[piatok]
ie	iė	[ďieťa]
iu	iu̇	[cuziu]
ô	uo	[kuoň]
i	i̇	[pivo]
y	i̇	[dim]
m	m	[mama]
m	ɱ	[amfiteáter]
u	u̇	[ženou]
f	w	[šéwľekár]
f	f	[farba]
v	f	[fčela]
v	w	[wbit', wdova]
v	v	[voda, v izbe]
v	u̇	[praudu]
n	n	[nos]
n	ɲ	[baŋskí, iŋžiňier]
n	n	[bronxitída]
n	ɱ	[baŋka, struŋga]
dz	ʒ	[meza, házat']
dž	ʒ̣	[žem, žavot]
r	r	[vart']
r	ṛ	[trḥáť, prsṭ]
ř	ṛ̌	[vřba]
l	l	[láska]
l	ḷ	[vlṇa, vḷk]
ĺ	ḷ́	[vị́ča, jabḷ́čko]
d'	d'	[háďa, d'ěň]
t'	t'	[t'ava, t'ebe]
ň	ň	[vaňa, ňit']
ř	ř	[řad, řipa, řiek]
j	j	[krájat', dvaja]
j	i̇	[krai, dvoidobí̇]
ch	x	[xata, poxvala]
ch	ɣ	[vṛɣ]
h	x	[hlox ṣxňe]
ch	h	[hrah dozrel]
nn,	nň >n	[d'e>ňe, ce>ní]
šš >š		[vi>ši]

Iné znaky U splyvavá výslovnosť; výslovnosť bez prestávok,
 napr. [moja mama] | prestávka, napr. človek, ktorý... [...človek | ktorí...] || dlhšia
 prestávka, napr. na konci vety.

Ortoepia

- je **náuka o správnej spisovnej výslovnosti** a zároveň **súhrn pravidiel správneho tvorenia artikulovaných** (vyslovených) **zvukov**;
 - je to vnútorne usporiadaný, systémovo organizovaný **súbor prostriedkov** a **pravidiel**, ktorými sa utvára **zvuková podoba hlások, slabík, slov** a **výpovedí v reči**;
 - ↔ nie je izolovaný, súvisí s inými jazykovými rovinami;
 - jej jazykovednými disciplínami sú: **fonetika (hláska)**, **fonológia (fonéma)**;

Podstatou komunikačného procesu (rečového dorozumievania) je zvuk (rečový signál),

- vzniká **chvením vzduchu**, ktorého podstatou je **kmitavý pohyb**;
 - **zdrojom kmitavého pohybu** sú **hlasivky rozkmitané výdychovým prúdom vzduchu vychádzajúceho z pľúc**;
 - ↔ ak je **kmitavý pohyb pravidelný**, zvuk sa vníma ako **tón**,
 - ↔ ak je **kmitavý pohyb nepravidelný**, vníma sa ako **šum**;
 - ↔ **tóny a šumy** sa nachádzajú v **základných jednotkách reči (hlásky, slabiky)** a tvoria **rečový (zvukový) signál**.

Súhrnné rozdelenie hlások v slovenčine

Pozri nasledujúcu tabuľku č. 1

DELENIE HLÁSOK			
SAMOHLÁSKY	krátke	a, ä, e, i(y), o, u	
	dlhé	á, é, í(y), ó, ú	
DVOJHLÁSKY		ia, ie, ô, iu	
SPOLUHLÁSKY	z hľadiska pravopisu	tvrdé	d, t, n, l, h, ch, k, g
		mäkké	ď, ť, ň, ľ, ž, š, č, dz, dž, c, j
		bojové	b m p r z s f v
	z hľadiska výslovnosti	znelé párové	b, d, ď, dz, dž, g, h, v, z, ž
		neznelé párové	p, t, ť, c, č, k, ch, f, s, š
		znelé nepárové (zvučné)	m, n, ň, l, r, j

Samohlásky:

- sú **tóny**,
- počas ich artikulácie *hlasivky kmitajú*,
- pri ich vyslovovaní ostáva *priechod výdychového prúdu voľný*,
- rozdiely medzi nimi sú v *trvaní, polohe jazyka v ústnej dutine a v účasti pier a jazyka na ich artikulácii*,
- sú **základom slabík**, to znamená, že majú **slabikotvornú funkciu**.

Dvojhlasiky:

- sú spojením *dvoch samohláskových prvkov v jednej slabike*,
- majú *slabikotvornú funkciu*,
- z *hľadiska trvania* sú *dlhé*.

Spoluhlásky

- sú **šumy**,
- na rozdiel od samohlások *vzduchový prúd pri ich tvorbe naráža na nejakú prekážku*,
- ich *charakteristickou črtou* je teda ich *šumovosť a prekážkovosť*,
 - ↔ „*šumové spoluhlásky* môžu byť: *čisto šumové (neznelé) a šumovo-tónové (znelé)*“ (Kráľ, 1988, s. 66),
 - ↔ okrem nich existuje skupina *znelých nepárových spoluhlások*, vlastnosťou ktorých je „*vysoký stupeň tónovosti a zvučnosti a nepatrný šum* (resp. *nepřítomnosť šumu*)“ (Kráľ, tamže),
 - ↔ tieto spoluhlásky sa nazývajú *zvučné (sonórne)* a tvoria prechod medzi *čisto tónovými hláskami (samohláskami)* a *šumovými hláskami (šumovými spoluhláskami)*,
 - ↔ pri ich tvorení sa na jednej strane *vytvára prekážka*, na druhej strane *vzduchový prúd môže dutinami voľne prechádzať* (napr. pri spoluhláske **m** je v ústach vzduchový prúd zastavený, ale nosom voľne prechádza).

Len informatívne (nie je potrebné, aby to žiaci tak podrobne ovládali) uvádzam delenie spoluhlások (pozri Á. Kráľ – J. Sabol: Fonetika a fonológia. 1989, s. 259–260) podľa:

1. **miesta artikulácie**, čiže podľa **miesta**, v ktorom sa tvorí **prekážka vzduchovému prúdu**:

- a. **pernoperné** (obojperné, bilabiálne): [p, b, m, μ],
- b. **pernozubné** (labiodentálne): [f, w, v, η],
- c. **d'asnové** (alveolárne):
 - **predod'asnové** (prealveolárne): [t, d, n, ŋ, s, z, c, ʒ],
 - **zadod'asnové** (postalveolárne): [ʃ, ʒ, č, ž, r, r, °f, l, l, °],
- d. **d'asnovopodnebné** (alveopalatálne): [t', d', ň, l', °],
- e. **trvrdepodnebné** (palatálne): [j, i],
- f. **mäkkopodnebné** (velárne): [k, g, ŋ, x, γ, n],
- g. **hrtanové** (laryngálne): [h];

2. **spôsobu artikulácie**, teda podľa **druhu prekážky** (**záver, úžina, polozáver**), ktorá sa postaví do cesty fonačnému prúdu:

- a. **záverové** (okluzívny): [p, b, m, η, t, d, n, t', d', ň, k, g, ŋ],
- b. **úžinové** (konstriktívny): [f, w, v, μ, s, z, ŋ, š, ž, r, l, r, °f, l, °, l', °, j, i, x, °, γ, n, h],
- c. **záverovoúžinové** (semiokluzívny): [c, ʒ, č, ž],
- d. za **kmitavé** (vibranty) možno označiť aj spoluhlásky [r, r, °f],
- e. a za **bokové** (laterálne) [l, l, °, l', °];

3. **artikulujúceho orgánu**, ktorý sa zúčastňuje na **tvorení prekážky**;

- a. **perné** (labiálne):
 - **pernoperné**: [p, b, m, μ],
 - **pernozubné**: [f, w, v, η];
- b. **jazyčné** (lingválne):
 - **končekové** (apikálne): [t, d, n, ŋ, s, z, c, ʒ, š, ž, č, ž, r, r, °f, l, l, °, l', °],
 - **chrbtové** (dorzálné):
 - **predochrbtové** (predorzálne): [t', d', ň, l', j, i],
 - **zadochrbtové** (postdorzálné): [k, g, ŋ, x, γ, n],
- c. **hlasivkové**: [h];

4. **auditívneho (sluchového) dojmu**, čiže podľa výsledného zvuku, ktorý vzniká pri prekonávaní prekážky:

- zrušenie záveru spôsobuje výbuch,
- trvanie úžiny sa vníma ako trecí šum (trené spoluhlásky)
- a artikuláciu polozáverových spoluhlások ako čiastočné trenie (polotrené spoluhlásky);

a. výbuchové (explozívne): [p, b, m, t, d, n, t', d', ň, k, g, ŋ, ŋ],
b. trené (frikatívy): [f, w, v, u, s, z, ŋ, š, ž, r, r, °. f, l, l, °. l, °. l', j, i, x, °. γ, n, h],
c. afrikované (afrikáty): [c, ʒ, č, ʃ];

5. **účasti hlasu** – ide o *artikuláciu spoluhlások*:

a. znelé párové , pri ktorých hlasivky spoluhlásky kmitajú [b, d, d', g, w, z, ž, ʒ, ʒ, γ, (h)],
b. a neznelé párové pri ktorých hlasivky nekmitajú [p, t, t', k, f, s, š, c, č, x];
c. nepárové spoluhlásky (sonóry): [r, r, °. f, l, l, °. l, °. l, °. l', m, n, ň, ŋ, ŋ, n, ŋ, v, u, j, i, °. l', (h)];

6. **účasti nosovej dutiny**, to znamená, že pri artikulácii niektorých spoluhlások sa uvoľní priechod do nosovej dutiny a spoluhlásky získajú nosový charakter;

a. nosové (nazálne): [m, ŋ, n, ň, ŋ, ŋ, n],
b. ústne (orálne): <i>všetky ostatné</i> ;

7. **podľa trvania** (ide o *slabičné sonóry*), ktoré sa delia na:

a. spoluhlásky dlhé [f, l, °. l],
b. a spoluhlásky krátke : <i>všetky ostatné</i> .

Pri praktickej aplikácii správnej výslovnosti sa v školskej praxi využívajú spoluhlásky z hľadiska spodobovania (*znelostnej asimilácie*) – tie žiaci musia ovládať a delia sa podľa *znelosti* na:

→ párové – znelé a neznelé ,
→ znelé párové – b, d, d', dz, h, g, z, ž, v, dž sa spodobujú na niektorú neznelú párovú spoluhlásku – p, t, t', c, ch, k, s, š, f, č, s ktorou tvoria pár;
→ a nepárové – znelé, zvučné ,
→ spodobujú sa na svoje vlastné varianty – m, n, ň, l', r, j.

Hlásky v prúde reči sa navzájom ovplyvňujú. Medzi najvýznamnejšie prejavy možno zaradiť tieto javy:

- znelostná asimilácia (*spodobovanie*),
- výslovnosť spoluhláskových skupín,
- výslovnosť spoluhlások d, t, n, l – *d', l', ň, l'*; samohlásky *ä*,
- pravidlo o rytmickom krátení.

Znelostná asimilácia (spodobovanie)

- je to prispôsobovanie sa hlások **podľa znelosti**.

Nastáva vtedy,

- ak sa v reči stretnú vedľa seba **dve párové spoluhlásky**:
 - **znelá** s **neznelou**,
 - **neznelá** so **znelou** (niekedy aj so **samohláskou**),
- ↔ **pri výslovnosti nasledujúca hláska ovplyvňuje predchádzajúcu**,
- ↔ **prvá spoluhláska sa zvukovo prispôsobí druhej** –
zmení sa **na svoj znelostný pár** (**b** na **p**, **d** na **t**, **t'** na **d'**, **c** na **dz**, **č** na **dž**, **k** na **g**, **s** na **z**, **š** na **ž**, **f** na **v**, **ch** na **h**).

K znelostnej asimilácii (spodobovaniu) dochádza:

a. na začiatku slova,

- pred **neznelou spoluhláskou** sa **spoluhláska y** vyslovuje ako **f**,
napr.: píše sa **včera**, vyslovuje [fčera]; píše sa **vták**, vyslovuje [fták];
píše sa **všetko**, vyslovuje [fšetko]; píše sa **vtom**, vyslovuje [ftom]; píše sa **vstup**, vyslovuje [fstup];

b. vo vnútri slova,

- pred **párovými spoluhláskami (znelými aj neznelými)**,
napr.: píše sa **kresba**, vyslovuje [krezba]; píše sa **kde**, vyslovuje [gde];
píše sa **futbal**, vyslovuje [fudbal]; píše sa **blúzka**, vyslovuje [blúska],
rozplakala sa [rosplakala sa];

c. na hraniciach slov pri splývavej výslovnosti,

- pred slovom, ktoré sa začína na **neznelú, znelú spoluhlásku** alebo **samohlásku**,
napr.: píše sa **dub padol**, vyslovuje [dup padol]; píše sa **koniec básne**, vyslovuje [koniedz básne]; píše sa **jazyk môj**, vyslovuje [jazig môj]; píše sa **tisíc eur**, vyslovuje [tisídz eur];

d. **na konci slova,**

→ pred prestávkou sa **znelá spoluhláska** vyslovuje ako **neznelá**,
napr.: píše sa **hrad**, vyslovuje [h**ra**t]; píše sa **dážď**, vyslovuje [dáž**ť**];
píše sa **mozog**, vyslovuje [moz**o**k]; píše sa **úrad**, vyslovuje [ú**ra**t];
píše sa **jedz**, vyslovuje [j**e**c].

!!! **P o z n á m k a:**

Takéto zmeny spoluhlások sú **iba vo výslovnosti**, ale **nie sú v písanej podobe**.

Píšeme s, vyslovujeme z:

→ pred **znelou párovou spoluhláskou** (b, d, d', g, dz, dž, z, ž, h, v);
→ pred **zvučnou nepárovou** (m, n, ň, l, l', r, r', j);
→ pred **samohláskou** (a, o, e, u, i).

Príklady pozri v nasledujúcej tabuľke č. 2

Píšeme s	Vyslovujeme z
s Annou	[z Annou]
s otcom	[z otcom]
s električkou	[z električkou]
s babkou	[z babkou]
s gumou	[z gumou]
s jarou	[z jarou]
s mäsom	[z mäsom]
s nosom	[z nosom]
s letom	[z letom]

Píšeme so vyslovujeme zo:

Príklady pozri v nasledujúcej tabuľke č. 3

Píšeme so	Vyslovujeme zo
so zubom	[zo zubom]
so sestrou	[zo sestrou]
so strýkom	[zo strýkom]
so starkou	[zo starkou]
so slovníkom	[zo slovníkom]
so slamou	[zo slamou]
so strachom	[zo strachom]

Ale píšeme **s, so**, vyslovujeme taktiež **s, so**:

→ ak sú **pred osobným zámenom**.

Príklady pozri v nasledujúcej tabuľke č. 4

Píšeme s	Vyslovujeme s	Nikdy nie
s ním	[s ním]	z ním
s vami	[s vami]	z vami
s nimi	[s nimi]	z nimi
s nami	[s nami]	z nami
so mnou	[so mnou]	zo mnou

Píšeme **z**, vyslovujeme **z**,

→ ak je **pred neznelou párovou spoluhláskou (p, t, ť, k, c, č, s, š, ch, f)**.

Príklady pozri v nasledujúcej tabuľke č. 5

Píšeme z	Vyslovujeme s
z prášku	[s prášku]
z topánky	[s topánky]
z chaty	[s chaty]
z farby	[s farby]
z capa	[s capa]
z ťavy	[s ťavy]
z Petra	[s Petra]
z čističky	[s čističky]
z kuchyne	[s kuchyne]

Píšeme **so**, vyslovujeme **zo**:

Príklady pozri v nasledujúcej tabuľke č. 6

Píšeme so	Vyslovujeme zo
so zubom	[zo zubom]
so sestrou	[zo sestrou]
so strýkom	[zo strýkom]
so starkou	[zo starkou]
so slovníkom	[zo slovníkom]
so slamou	[zo slamou]
so strachom	[zo strachom]

Píšeme **k**, vyslovujeme **g**:

→ **pred samohláskou a znelou spoluhláskou**.

Príklady pozri v nasledujúcej tabuľke č. 7

Píšeme k	Vyslovujeme g
k uchu	[g uchu]
k dvoru	[g dvoru]

Píšeme **ku**, vyslovujeme **gu**:

Príklady pozri v nasledujúcej tabuľke č. 8

Píšeme ku	Vyslovujeme gu
ku knihám	[gu knihám]
ku moru	[gu moru]
ku lesu	[gu lesu]
ku otcovi	[gu otcovi]
ku Hanke	[gu Hanke]
ku deťom	[gu deťom]
ku ceste	[gu ceste]

Pozor ale!

Píšeme **k, ku**, vyslovujeme taktiež **k, ku**:

→ ak sú **pred osobným zámenom**.

Príklady pozri v nasledujúcej tabuľke č. 9

Píšeme k, ku	Vyslovujeme k, ku	Nikdy nie g, gu
k nemu	[k nemu]	g nemu
k nám	[k nám]	g nám
k vám	[k vám]	g vám
k tebe	[k tebe]	g tebe
ku mne	[ku mne]	gu mne
ku tebe	[ku tebe]	gu tebe
ku nám	[ku nám]	gu nám

Píšeme **v**, vyslovujeme **f** :

→ pred **neznelou spoluhláskou** (p, t, ť, k, c, č, s, š, ch, f).

Príklady pozri v nasledujúcej tabuľke č. 10

Píšeme v	Vyslovujeme f
v potoku	[f potoku]
v tanci	[f tanci]
v čase	[f čase]
v chate	[f chate]
v krvi	[f krvi]
v salaši	[f salaši]
v klube	[f klube]
v šatni	[f šatni]

POZOR – zmena **znelosti** je iba vo výslovnosti, nie je v písanej podobe.

Spodobovanie a správna výslovnosť predložiek pred osobnými zámenami

Pri spojení **predložky** a **osobného zámena** (**o**d teba) **platí pravidlo o spodobovaní**, pretože **predložka od** končí na *znelú spoluhlásku* a **osobné zámeno** začína *neznelou spoluhláskou (t)*, a preto **vyslovujeme [ot t'eba]**.

Pri spojení **predložiek s, so, k, ku** s uvedenými **osobnými zámenami** v nasledujúcej tabuľke č. 11 **neplatí vo výslovnosti pravidlo o spodobovaní**.

Tabuľka č. 11

Píšeme:	Vyslovujeme správne:	Vyslovujeme nesprávne:
s ním	s ním	nie z ním
s nami	s nami	nie z nami
s vami	s vami	nie z vami
s nimi	s nimi	nie z nimi
so mnou	so mnou	nie zo mnou
k nemu	k nemu	nie g nemu
k nám	k nám	nie g nám
k vám	k vám	nie g vám
k tebe	k tebe	nie g tebe
ku mne	ku mne	nie gu mne
ku tebe	ku tebe	nie gu tebe
ku nám	ku nám	nie gu nám

Pri spojení **predložky** a **privlastňovacieho zámena** (**o**d tvojho brata) **dochádza k spodobovaniu**, pretože **predložka od** končí na *znelú spoluhlásku* a **privlastňovacie zámeno tvojho** začína *neznelou spoluhláskou „t“*, a preto **vyslovujeme [ot tvojho]**.

Podobne dochádza k spodobovaniu aj v príkladoch v nasledujúcej tabuľke č. 12, keď po **predložkách s, k** nasledujú uvedené **privlastňovacie zámená našim, vašim, mojej, mojou**.

Tabuľka č. 12

Píšeme:	Vyslovujeme správne:	Vyslovujeme nesprávne:
s naším psom	z naším psom	nie s naším psom
s mojou tetou	z mojou tetou	nie s mojou tetou
k mojej mame	g mojej mame	nie k mojej mame
k vašim rodičom	g vašim rodičom	nie k vašim rodičom

V rámci slov k znelostnej asimilácii (spodobovaniu) nedochádza:

→ pred **samohláskami** a **nepárovými znelými spoluhláskami**, napr.: **vlák-no, buch-nút', klenot-nica, ik-ry, tíši-na** atď.

Pozor! Uvedené pravidlo má tieto **tri výnimky**:

→ v rozkazovacom spôsobe 1. osoby plurálu sa na **konci základu**, vyslovuje **znelá spoluhláska**
napr.: píše sa *skú**s**me*, vyslovuje [skú**z**me]; píše sa *chyť**me***, vyslovuje [chyť**d**me];

→ **znelo** sa vyslovuje aj tvar 1. osoby plurálu slovesa byť,
napr.: píše sa *s**me***, vyslovuje [z**me**];

→ v datíve singuláru privlastňovacích zámen sa píše *ná**š**mu*, *vá**š**mu*,
vyslovuje [ná**ž**mu], [vá**ž**mu];

→ v genitíve a akuzatíve singuláru privlastňovacích zámen sa píše *ná**š**ho*,
*vá**š**ho*, vyslovuje [ná**ž**ho], [vá**ž**ho].

V rámci znelostnej asimilácie má osobitné postavenie **výslovnosť písmena (spoluhlásky) v**

a. **na začiatku slova** sa píše aj vyslovuje ako **v**:

- pred **samohláskami, dvojhláskami**,
napr.: *var**i**t'*, *vô**n**a*, *v**u**torok*;
- pred **nepárovými zvučnými spoluhláskami**,
napr.: *v**l**asť*, *v**l**evoči*, *v**r**ba*;
- pred **párovými znelými spoluhláskami**,
napr.: *v**z**bura*, *v**b**odnúť*, *v**d**oline*;

b. **vo vnútri slova**:

- pred **samohláskami** a **slabičným l, r** sa píše aj vyslovuje ako **v**:
napr.: *hov**v**orit'*, *t**v**oj*, *t**v**rdý*;

c. **na začiatku slova** sa píše **v**, ale vyslovuje **f**:

- pred **párovými neznelými spoluhláskami**,
napr.: *v**v**čas* [f**č**as], *v**v**čela* [f**č**ela], *v**v**tip* [f**t**ip], *v**v**šetko* [f**š**etko],
*v**v**celku* [f**č**elku], *v**v**klad* [f**k**lad], *v**v**pád* [f**p**ád].

!!!P o z n á m k a:

V **domácich slovách** sa pred **spoluhláskou** nikdy **nepíše f**:

a. **píše** sa **v**, ale **vysslovuje** ako **obojperná hláska ť**:

→ na **konci slova**,
napr.: *hnev* [hne**ť**], *vplyv* [vpli**ť**], *bratov* [brato**ť**], *stav* [stau**ť**],
názov [názo**ť**], *poskytovanie údajov* [poskitova**ť**ie udajo**ť**];
kov [ko**ť**], *krv* [kr**ť**];

b. **píše** sa **v**, ale **vysslovuje** ako **krátke neslabičné pernoperné ť**,

→ vo **vnútri slova** (na konci slabiky) a **pred spoluhláskou**,
napr.: *pravda* [pra**ť**uda], *prvky* [pr**ť**ki], *polievka* [po**ť**ie**ť**ka],
krivda [kri**ť**uda], *dávno* [da**ť**no], *pevný* [pe**ť**n**ť**], *hlavný* [hla**ť**n**ť**];
→ pred **párovou neznelou spoluhláskou**,
napr.: *slivka* [sli**ť**ka], *stovka* [sto**ť**ka];

c. **predložka v** sa **píše** ako **v**, ale **vysslovuje** ako **f** (splývavou výslovnosťou, znakom **⌣**),

→ pred **slovom začínajúcim** sa na **neznelú spoluhlásku**,
napr.: *v tom* [f⌣tom], *v pomere* [f⌣pomere], *v spise* [f⌣spise],
v knihe [f⌣knihe];

d. **pádová prípona -ov** sa **píše** ako **-ov**, ale **vysslovuje** ako **obojperné -o**ť****,

→ v **genitíve** a v **akuzatíve množného čísla mužských podstatných mien**
napr.: *zubov* [zub**o**ť****], *mravcov* [mrav**co**ť****], *vlkov* [vlk**o**ť****];

e. **pádová prípona -ou** sa **píše**, ale aj **vysslovuje** ako **o**ť****,

→ v **inštrumentáli množného čísla ženských podstatných, prídavných mien, zámen a čísloviek**,
napr.: *s t-ou druh-ou šikovnejš-ou študentk-ou*.

!!!P o z n á m k a:

Vidíme, že **obe prípony -ov i -ou** sa **odlišujú pravopisne**, ale **nie výslovnosťne**.

Vokalizácia predložiek

Kvôli ľahšej výslovnosti sa pred slovami začínajúcimi na podobnú spoluhlásku alebo skupinu spoluhlások **pridáva**:

→ **k neslabičným predložkám s, z, v, k samohláska (vokál) -o alebo -u**, čím sa **menia** na **slabičné predložky so, zo, vo, ku**,
napr.: **k** kuchyni ⇒ **ku** kuchyni; **s** sestrou ⇒ **so** sestrou;
z zeme ⇒ **zo** zeme; **v** vede ⇒ **vo** vede.

Vokalizácia **predložky s, z, v, k** nastáva:

→ aj **pred osobnými zámenami**,
napr.: **ku** mne, **so** mnou, **vo** mne, **zo** mňa.

Vokalizácia **predložiek od, pod, pred, nad, bez, cez** nastáva:

→ aj **pred osobným zámenom ja**,
napr.: **odo** mňa, **podo** mnou, **predo** mnou, **nado** mnou, **bezo** mňa, **cezo** mňa.

Nevokalizujú sa **slabičné predložky**:

→ keď slovo **začína** na **tú istú spoluhlásku**, na **akú** sa **končí predložka**,
napr.: **cez** zimu, **bez** zubov, **bez** zmeny, **nad** domom, **nad** daňami,
pod dlažbou, **pred** dlaňnicou.

Poznámka:

V nasledujúcich spojeniach je **popri nevokalizovanej podobe možná** aj **vokalizovaná podoba**:

→ napr.: **pred** dverami/**predo** dvermi; **nad** dverami/**nado** dvermi;
od dňa/**odo** dňa; **v** dni/**vo** dne; **v** snách/**vo** snách; **v** sne/**vo** sne; **z** dňa/**zo** dňa;
bez zmeny/**bezo** zmeny.

V **nasledujúcom spojení** existuje:

→ **iba vokalizovaná podoba**,
napr.: **so** cťou.

Výslovnosť spoluhlások s, so, z, zo

→ riadi sa **znelostnou asimiláciou (spodobovaním)**,

→ **vokalizované podoby so, zo** (k neslabičným predložkám **s, z**, sa pridáva *samohláska -o*, čím sa menia na **slabičné predložky**) sa **vyslovujú [zo]**;
napr.: píše sa **so** sestrou, vyslovuje [**zo** sestrou];
píše sa **so** školami, vyslovuje [**zo** školami];
píše sa **zo** dvora, ale aj vyslovuje sa [**zo** dvora];
píše sa **zo** škôl, ale aj vyslovuje sa [**zo** škôl];

→ **nevokalizované podoby s, z**, sa vyslovujú **podľa začiatkovej hlásky nasledujúceho slova**:
→ pred **samohláskami** a všetkými **znelými poluhláskami** sa vyslovuje **z**,
napr.: píše sa **s** otcom, vyslovuje [**z** otcom];
píše sa **s** mamou, vyslovuje [**z** mamou];
→ pred **neznelými spoluhláskami** sa vyslovuje **s**,
napr.: píše sa **z** cesty, vyslovuje [**s** cestí];
píše sa **z** pohľadu, vyslovuje [**s** pohľadu];

Pozor na výnimky pri **spodobovaní**:

→ **predložkové spojenia s, so** sa s **osobnými zámenami** vyslovujú **s, so**
napr.: píše sa, ale aj vyslovuje [**so** mnou, **s** ňou, **s** nami, **s** yami];

Pri písaní **predpôň** sa riadime pravidlom **píš ako počuješ**:

→ **predpona z-** sa pred **samohláskami** a všetkými **znelými spoluhláskami** píše aj vyslovuje ako **z-**,
napr.: píše sa **zobrazit'**, ale aj vyslovuje sa [**zobrazit'**];
píše sa **zniest'**, ale aj vyslovuje sa [**zňiest'**];

→ **predpona s-** sa pred **neznelými spoluhláskami** píše aj vyslovuje ako **s-**,
napr.: píše sa **skazit'**, ale aj vyslovuje sa [**skazit'**];
píše sa **speňazit'**, ale aj vyslovuje sa [**speňazit'**];

→ **predpona zo-** sa pred **základom slova** začínajúcim sa na **sykavky** píše aj vyslovuje rovnako (ako **zo-**),
napr.: píše sa **zosypat'**, ale aj vyslovuje sa [**zosypat'**];
píše sa **zožrat'**, ale aj vyslovuje sa [**zožrat'**];

→ **predpona so-** **neexistuje**.

Výslovnosť spoluhlások d, t, n, l – d', t', ň, ľ v domácich slovách

Píšu sa **d, t, n, l**, vyslovujú sa **d', t', ň, ľ**:

- pred **samohláskami** a **dvojhĺáskami e, i, í, ia, ie, iu** v koreňoch slov,
napr.: píšeme **teba**, vyslovujeme [**t'eba**];
píšeme **diel**, vyslovujeme [**d'iel**];
píšeme **nič**, vyslovujeme [**nič**];
píšeme **lesk**, vyslovujeme [**ľesk**].

Píšu sa, ale aj vyslovujú **d, t, n, l**:

- pri skloňovaní prídavných mien vzoru **pekný** a **matkin**,
napr.: píšeme **pekného, pekní, matkini**, vyslovujeme tiež (*tvrd*, *nezmäkčujeme*) **pekného, pekní, matkini**;
- pri skloňovaní slov, ktoré majú formu **prídavných mien** (čísloviiek, prídavných),
napr.: píšeme prišli **štvrtí**, vyslovujeme tiež (*tvrd*, *nezmäkčujeme*) **štvrtí**;
- menné tvary zámena **žiaden** a prídavné mená **hoden, vinen**,
→ píšeme **žiaden, hoden, vinen**,
→ vyslovujú sa tiež (*tvrd*, *nezmäkčujeme*) **žiaden, hoden, vinen**;
- tvary zámen **ten, tento, onen**,
→ píšeme **ten, tej, tie, títo, tieto, ony**,
→ vyslovujú sa tiež (*tvrd*, *nezmäkčujeme*) **ten, tej, tie, títo, tieto, oni**;
- v spojení **predpony** + **základu slova**,
napr.: píšeme **odísť, nadeň, podeň**,
vyslovujeme tiež (*tvrd*, *nezmäkčujeme*) **odísť, nadeň, podeň**;
- **zvukomalebné citoslovčia** a od nich odvodené slovesá,
napr.: píšeme **tik-tak, tikať**, vyslovujeme tiež (*tvrd*, *nezmäkčujeme*) **tik-tak, tikať**;
- aj v **niektorých ďalších slovách**,
napr.: píšeme **jeden, pijatika, teraz, temer, vínečko, všeteční**, vyslovujeme tiež (*tvrd*, *nezmäkčujeme*) [**jeden, pijatika, teras, temer, vínečko, fšeteční**].

Pozor na výslovnosť nasledujúcich slov:

- píšeme **onikať**, ale vyslovujeme mäkko [**oňikať**];

- píšeme **t** (**mestečko, veterný, veterník, veternica, ale** vyslovujeme mäkké **t'** [**mesťečko, veťerní, veťerník, veťerňica**]);

- píšeme **oni**, vyslovujeme [**oňi**];
- píšeme **ony**, vyslovujeme [**oňi**];
- píšeme **radi**, vyslovujeme [**rad'i**];
- píšeme **rady**, vyslovujeme [**radí**].

Výslovnosť spoluhlások d, t, n, l – ď, ť, ň, ľ v slovách cudzieho pôvodu

Píšeme **d, t, n, l**, vyslovujeme **ď, ť, ň, ľ**:

- pred samohláskami a dvojháskami **e, i, í, ia, ie, iu** v úplne zdomácnených slovách,
napr.: píšeme **diabol**, vyslovujeme [ďiabol];
píšeme **anjel**, vyslovujeme [aňiel];
píšeme **tehla**, vyslovujeme [ťehla];
píšeme **latinčina, latinčinár, latinský, latinka**,
vyslovujeme [laťinčina, laťinčinár, laťinskí, laťinka];
- pred gramatickými (pádovými) príponami,
 - nominatívu plurálu podstatných mien mužského rodu (typy **elegán, futbalista**),
napr.: píšeme **elegáni**, vyslovujeme [elegáňi];
píšeme **futbalisti**, vyslovujeme [futbal'isťi];
 - lokálu singuláru neživotných podstatných mien mužského rodu (typy **hotel, tunel**),
napr.: píšeme o **hoteli, tuneli**, vyslovujeme [o hoteľi, tuneľi];
 - lokálu singuláru podstatných mien stredného rodu (typ **kvarteto**),
napr.: píšeme o **kvartete**, vyslovujeme [o kvarteťe];
 - datívu a lokálu singuláru podstatných mien ženského rodu (typ **valuta**),
napr.: píšeme o **valute**, vyslovujeme o [valute];
- pred domácimi slovtvornými príponami,
napr.: píšeme **balónik**, vyslovujeme [balóňik];
píšeme **byrokratík**, vyslovujeme [birokrat'ík];
píšeme **krauliár**, vyslovujeme [krauľiar].

Píšeme, ale aj vyslovujeme **d, t, n, l**:

- v kmeni slov,
napr.: píšeme **repete, titul, medicína, diabetik**,
vyslovujeme tiež (tvrdo, nezmäkčujeme) **repete, titul, medicína, diabetik**;
- pred cudzími slovtvornými príponami,
napr.: píšeme **karatista, suverenita, atletika, blondín, študent, rekordér**,
vyslovujeme tiež (tvrdo, nezmäkčujeme) **karatista, suverenita, atletika, blondín, študent, rekordér**;
- pred koncovým **e** v nesklonných podstatných menách,
napr.: píšeme **finále, garde**,
vyslovujeme (tvrdo, nezmäkčujeme) **finále, garde**;
- vo vlastných menách,
napr.: píšeme **Martín, Monika, Berlín, Zdeno, Zdena**,
vyslovujeme (bez zmäkčenia) tiež **Martin, Monika, Berlín, Zdeno, Zdena**.

Pozor ale!

→ vlastné mená *Štefan, Štefanik* vyslovujeme [š'ɛfan, š'ɛfáňik];

Samohláska ä

- má vo zvukovom systéme spisovnej slovenčiny okrajové postavenie;
→ vyskytuje sa len po **spoluhláskach p, b, m, v** (zväčša v *základoch slov*, zriedkavejšie v *príponách*),
↔ píše sa napríklad *päta, žriebä, bábätko, mäso, zväz, svätec*,
↔ môže sa vyslovovať [päta, žriebä, bábätko, mäso, zväz];
↔ no **častejšie sa vyslovuje** [petá, žriebe, bábetko, meso, zvez, svet'ec];

Slabikotvorné spoluhlásky l, ľ, r, ř

→ každá **slabika** v slovenčine musí obsahovať **samohlásku** alebo **dvojhlasiku**,
napr.: *mám* (jedna slabika); *o-tec, pí-sať* (dve slabiky); *cvi-če-nie* (tri slabiky).

Okrem **samohlások** a **dvojhlasok** však v slovenčine môžu byť **slabikotvorné** aj:

→ spoluhlásky **r, ř, l, ľ** (z *gramatického hľadiska sú teda samohláskami*),
napr.: *stíp, vlk* (jedna slabika); *pr-šať, vř-ba* (dve slabiky);
ja-bl-ko, zmrz-li-na (tri slabiky).

Zdvojené spoluhlásky

Pri tvorení nových slov (**odvodzovaním, skladaním**) a pri tvorení nových tvarov (**skloňovaním, časovaním**) sa k sebe v istých príponách dostávajú **dve rovnaké písmená/hlásky** a vyslovujeme ich:

- ako jednu predĺženú spoluhlásku (znak >),
napr.: *výkonný* [viko>ní], *plamenný* [plame>ní], *povinný* [povi>ní];
denník [de>ník], *cenník* [ce>ník]; *štvorročný* [štvo>roční], *polliter* [po>liter],
dvojjazyčný [dvo>jazičnǐ], *bezzubý* [be>zubǐ];
- alebo s pevnejším pritlačením jazyka (znak >),
napr.: *oddych* [o>dǐch], *oddelenie* [o>d'e'l'enie], *poddimezovaný*
[po>dimenzovanǐ], *vráťte* [vrá>t'e], *vyplat'te* [vypla>t'e], *odtlačok* [o>t]

Ako zdvojené sa vyslovujú aj spoluhlásky, ktoré sa **znelostne** (vplyvom spodobovania) **vyrovnávajú** (vznikne dvojica rovnakých spoluhlások),

- podľa toho sa **píše žš, zs, zš, dt, d't, dt'**, ale **vyslovuje šš, ss, sš, tt', t't, dd'**,
napr.: *užší* [u>š'ǐ], *rozsúdiť* [ro>sú'd'it'ǐ], *rozšifrovať* [ro>š'ifrovat'ǐ],
odtajiť [o>tajit'ǐ], *pod'te* [po>t'e], *sed'te* [se>t'e]...

Zdvojená spoluhláska vzniká:

- aj **spojením d, t, d', t'** so sykavkami (s, š), spoluhláskou c, č,
napr.: *tridsať* [tri>cat'ǐ], *otca* [o>ca], *predsa* [pre>ca],
odcestovať [o>cestovat'ǐ], *sudeca* [su>ca], *Čadca* [Ča>ca], *kratší* [kra>č'ǐ],
otče [o>če], *Bytča* [By>ča];
→ ak sa však **stretnú dve sykavky (s, š)**, vyslovujú aj **píšu sa obe**,
napr.: *spišský* [spiš'skǐ]; *našský* [naš'skǐ]; *valašský* [valaš'skǐ];

Spoluhláskové skupiny

- tvoria **skupinu dvoch** a **viac spoluhlások vedľa seba** v **jednom slove**,
napr.: **zokupenie dvoch spoluhlások** (*dláto*), **troch** (*vlastník*), **štyroch**
(*disidentský*) a **viacerých**.

Vo výslovnosti sa môžu **zjednodušovať** v týchto prípadoch:

- na **spoluhlásku c**, ak za skupinami *ts, ds, d's, zs, dzs* nasleduje **spoluhláska**,
napr.: *detský* -> [d'eckǐ]; *holandský* -> [holanckǐ] a pod.;
- na **spoluhlásku s**, ak za skupinou *zs* nasleduje **spoluhláska**,
napr.: *francúzsky* -> [francúski];
- na **spoluhlásku š**, ak za skupinami *žš, zš* nasleduje **spoluhláska**,
napr.: *francúzština* -> [francúš'tina];
- na **spoluhlásku č**, ak zo spoluhlások *dš, tš, tč* vypadnú spoluhlásky **d, t**
napr.: *švédčina* -> [švéčina], *egyptčina* -> [egiptčina].

Vo výslovnosti sa nezjednodušujú:

- skupiny **šs, žs, sš, zž, sč, čs, zž**,
napr.: *sčerniet'*, *považský*;
- **stn, stň, štn, štn, zdn, zdň, ždň**,
napr.: *šťastný*, *zvláštne*, *prázdniny*, *dáždnik*;
- skupiny **stk, štk, stv**,
napr.: *čiasťka*, *priateľstvo* atď.

Vo výslovnosti sa asimilujú (*prispôsobujú*):

- skupiny **žs** na **šs**,
napr.: *mužský* [*mušský*].

Hlásková alternácia

→ je to **striedanie hlások** (*samohlások, dvojhlások, spoluhlások* – aj *slabikotvorných*) v slove:

→ pri **ohýbaní** (*skloňovaní, časovaní*),
napr.: *mama – mám, kvapoka – kvapôk, Slovák – Slováci, Čech –
Česi (nie Češi), hust' – hudiem, hadzat' – hádže, zatlct' – zatlčie;
→ alebo pri **tvorení slov**,
napr.: *čast' → čiast-ka, priletiet' → prilet, boh → bož-í,
prach → práš-ok, nahradit' → náhrad-a.**

V slove sa **môže striedať** aj **niekoľko hlások súčasne**:

→ **a/ia + /t**,
napr.: *čast' → čiast-ka*;
→ **i/í + t'/t**,
napr.: *priletiet' → prilet*;
→ **d/d' + o/e + ň/n**,
napr.: *poradoňa → poraden-ský*;

Nasledujúca tabuľka dokumentuje istú **odlišnosť** pri **striedaní hlások** a **spodobovaní**:

Odlišnosť znelostnej asimilácie (spodobovania) od alternácie (striedania hlások)	
Pri spodobovaní dochádza k hláskovej zmene pod vplyvom inej hlásky	Pri alternácii dochádza k hláskovej zmene pod vplyvom celej prípony
Spodobovanie sa prejavuje len vo výslovnosti	Alternácia sa prejavuje vo výslovnosti a väčšinou aj v pravopise

Základné poruchy reči

↓ dyslália

- **chybná výslovnosť jednotlivých hlások**,
 - má rozmanité príčiny:
 - ↔ niektoré vznikajú **anomáliami na artikulačných orgánoch, poruchami sluchu a centrálnej nervovej sústavy**;
 - ↔ v bežnej školskej praxi sa častejšie objavujú **dyslálie funkčného pôvodu**, ktoré vznikajú ako **motorická neobratnosť v pohyboch artikulačných orgánov**;
- ⇒ k **najfrekventovanejším dysláliam** patrí:
 - ↓ **rotacizmus (račkovanie)**,
 - je to **porucha výslovnosti hlásky r**,
 - jeho podstatou je **nahradenie kmitov hrotu jazyka inou artikuláciou, výslovnosťou na inom mieste**;
 - ↓ **sigmatizmus (šušľanie)**,
 - je to **porucha výslovnosti hlásky s**.

K rečovým chybám iného typu, tzv. **neurózam reči**, s ktorými sa často môžeme stretnúť v školskej praxi patria:

- ↓ **zajakavosť**,
 - je to **rečová chyba**, ktorá **vzniká najčastejšie okolo tretieho roku života** a prejavuje sa **nadmerným až krčovitým svalovým úsilím**;
- ↓ **brblavosť**,
 - vyznačuje sa **poruchou tempa a rytmu reči**,
 - **tempo** je **zrýchlené a postihnutý nestačí vyslovovať všetky hlásky alebo slabiky v slovách, redukuje samohlásky**, a tak „komolí“ **slová i vetné celky**;
- ↓ **zatvorená fufňavosť**,
 - je to **znižená nosová rezonancia, nesprávna výslovnosť hlások m, n**, ktorá sa **podobá výslovnosti b, d**.

Špecifickou poruchou čítania je **dyslexia** a poruchou písania je **dysgrafia**

- dieťa – **dyslektik** zle rozoznáva alebo zamieta písmená:
 - najmä *tvarovo podobné* (m ako **n**, t ako **k**),
 - *smerovo obrátené grafémy* v *smere pravoľavom* alebo *zhora nadol* (**b** ako **d**, **p** ako **b**),
 - *zrkadlové zámeny* (sen ako **nes**) a pod.;
 - **dyslektické príznaky** postihujú i **výslovnosť**,
 - ↔ *typ chyby výslovnosti* sa označuje ako *artikulačná neobratnosť*, t. j. *nedostatok jemnej koordinácie* a tzv. *špecifická asimilácia* (*spodobovanie*) *hlások*, hlavne *sykaviek* a *tvrdých* a *mäkkých spoluhlások*;
- **dysgrafické chyby** sa týkajú taktiež *tvarovej*, *smerovej* a *zrkadlovej zámeny*.

Tieto poruchy sa môžu u niektorých žiakov ukázať aj pri nevhodnom postupe učiteľa, najmä keď núti pomalších žiakov do neprimerane rýchleho tempa;

- pri prvých príznakoch je potrebné informovať **logopedické stredisko** a **rodičov žiaka**.

Prozodické vlastnosti reči – intonačné prostriedky

- sú to **zvukové** javy, ktoré sa viažu na vyššiu jednotku než je hláska, teda na **slabiku, takt, slovo, vetný úsek, vetu**;
- v texte sa označujú pomocou **interpunkčných znamienok** (.,!?:),
 - ↔ nazývame ich aj **prostriedky zvukovej modulácie reči**;
 - ↔ patrí medzi ne: **kvantita** (dĺžka), **pauza** (prestávka), **tempo** (spád), **rytmus**, **prízvuk**, **vetný dôraz**, **melódia vety**, **tempo reči**, **sila hlasu** a iné;
 - ↔ sú **dôležité** pri **správnom rečovom prejave**,
 - ↔ vznikajú **zmenami hlasu**.

Zo **zvukového hľadiska** sa veta nečlení na slová, ktoré sú predovšetkým **významovými jednotkami**, ale na **takty**, čiže na **rytmické jednotky**.

Takt a vetný úsek

Takt

- je to **rytmická jednotka** zložená z **jedného** alebo **niekoľkých slov** spojených **jedným prízvukom** a oddelená od **iných taktov pauzou**,
 - koľko je **prízvučných slabík**, toľko je **taktov**;
- môže ním byť **jedno slovo**, no môže byť aj **zložitejší**,
napr.: Zastali sme / uprostred / námestia/ = **1 vetný úsek**
 - 1. takt 2. takt 3. takt
 - ↔ v take sa **priklonky** rytmicky prikláňajú k **predchádzajúcemu slovu**
a **predklonky** k **nasledujúcemu slovu**.

Takty sa zoskupujú do **väčších celkov**, do tzv. **vetných úsekov** (taktových skupín).

Vetný úsek

- je **vyšší zvukový celok** než **takt**, pretože pozostáva z **viacerých taktov**,
- je **vymedzený záväznou prestávkou**;
- ↔ **takty** ani **vetné úseky** sa v písaných prejavoch osobitne neoznačujú,
 - ↔ v **ústnom prejave** sú veľmi dôležité, lebo umožňujú **lepšiu zrozumiteľnosť obsahu výpovede**.

Slabika

- je **základná fonicko-rytmická jednotka súvislej reči**, ktorú možno vysloviť na **jedno otvorenie úst**,
 - je to vlastne **najmenšia samostatne vysloviteľná zvukovo intonačná jednotka reči**,
 - prejavuje sa vo **väčších rečových jednotkách** než je **hláska**,
 - tvorí ju **spojenie spoluhlások** so **samohláskami**,
 - ↔ **jadro slabiky**, resp. jej vrchol tvorí **slabičná hláska s najvyšším stupňom zvučnosti** (sonority), tzv. **sonanta**,
 - ↔ je to **samohláska, dvojhláska** a **slabikotvorné r, l**, ktoré sa nachádzajú **medzi dvoma spoluhláskami**, napr. **vec, viac, vlk, trh**.

Z funkčného hľadiska je **každá samohláska jadrom slabiky**, t. j. **nositeľom slabičnosti**,

- niektoré **samohlásky** niekedy tvoria **slabiku same osebe**:
napr.: *E–va, á–no, i–ný a pod.*
- dlhé spoluhlásky **í, ř** sa v spisovnom jazyku vyskytujú iba v **slabičnom postavení**,
napr.: *vřba, vlča.*

Podľa postavenia slabičnej hlásky rozlišujeme:

- **otvorené slabiky**, ktoré sa končia **nositeľom slabičnosti** (**samohláskou, dvojhláskou** alebo **slabikotvorným r, l, ř, í**),
napr. *ne–ha, vo–da, bie–ly, pia–tok, vř–ba, vr–čí, sl–za, kl–že.*
- a **zatvorené slabiky**, ktoré sa končia **neslabikotvornou hláskou (spoluhláskou)**, ktorá **nasleduje po slabičnej hláske v tej istej slabike**,
napr. *strom, dom–ček, skrom–nosť.*

V **slove** sa teda nachádza **toľko slabík**, koľko je v ňom **nositeľov slabičnosti** (vrcholov slabičnosti), t. j. **samohlások, dvojhlások** alebo **slabikotvorných r, l**.

Podľa toho sa slová členia na:

- **jednoslabičné**,
napr.: *dom, chlap, len, pred, o;*
- **dvojslabičné**,
napr.: *dáma, Jano, bežať;*
- **trojslabičné**,
napr.: *položiť, palica, udica, Košice, tento raz;*
- **štvorslabičné**,
napr.: *Bratislava, pohovory, odporučiť atď.;*
- **neslabičné predložky s, z, v, k** sa v slovenčine vyslovujú s **prvou slabikou slova, pred ktorou stoja**,
napr. *k mame [g mame] s bratom [z bratom], v dome [v dome].*

Suprasegmentálne (*prozodické*) javy sú dané istou moduláciou (*úpravou*) artikulačného prúdu (*hlasu*),

→ vnímajú sa v rámci slabiky, ktorá je základnou jednotkou súvislej reči.

Artikulačný prúd (*hlas*) možno modulovať (upravovať):

- časovo,
- silovo
- a tónovo.

Suprasegmentálne jednotky, čiže prozodické javy z hľadiska časovej modulácie reči

a. **kvantita (*dĺžka*)**,

- prejavuje sa na **nositeľoch slabičnosti**, čiže na **sonantách** a je vlastná každej slovenskej slabike,
 - to znamená, že **dlhá slabika** by sa mala vyslovovať **dvakrát tak dlho** ako **krátka**,
 - ↔ ako **dlhé hlásky** sa hodnotia nielen **samohlásky**, ale aj **dvojhlásky** a **spoluhlásky** **ř, ĺ**, ktoré bývajú v spisovnom jazyku iba v **slabičnom postavení**, čiže vtedy, keď **stoja medzi dvoma spoluhláskami**,
napr. **vřba, tľčik**;
- v slovenčine má **dištinkatívnu vlastnosť** (*môže rozlišovať významy slov*),
napr.: **baza** (*krovitá rastlina*) – **báza** (*dát, údajov*);
hračka (*predmet na hranie*) – **hráčka** (*účastníčka nejakej hry*);
krik (*deti*) – **krík** (*okrasný ker*);
 - v slovenčine máme tzv. **rytmické krátenie**, ktoré hovorí, že po sebe by nemali nasledovať dve dlhé slabiky
 - ↔ existujú však aj **výnimky** z rytmického krátenia, napr. prídavné mená, ktoré sa skloňujú podľa vzoru **pávi** atď. (podrobnejšie pozri na s. 33 – 34).

Pravidlo o rytmickej krátení

→ *dve dlhé slabiky nemôžu v jednom slove bezprostredne po sebe nasledovať.*

Uplatňuje sa:

↓ pri **podstatných menách**

- v pádových príponách **datívu** a **lokálu množného čísla** vzoru **žena** dlhé prípony **-ám, -ách** (ženám – ženách) sa *po predchádzajúcej dlhej slabike skracujú* na **-am, -ach**,
napr.: *úradníčkam – úradníkach, riekam – riekach;*
- v pádových príponách **datívu** a **lokálu množného čísla** vzoru **ulica** dlhé prípony **-iam, -iach** (uliciam – uliciach) sa *po predchádzajúcej dlhej slabike skracujú* na **-am, -ach**,
napr.: *prácam – prácach, sviecam – sviecach;*
- v pádových príponách **datívu** a **lokálu množného čísla** vzoru **dlaň** dlhé prípony **-iam, -iach** (dlaniam – dlaniach) sa *po predchádzajúcej dlhej slabike skracujú* na **-am, -ach**,
napr.: *čítárňam – čítárňach, piesňam – piesňach, básňam – básňach;*
- v pádových príponách **nominatívu, datívu, akuzatívu** a **lokálu množného čísla** vzoru **mesto** dlhé prípony **-á, -ám, -á, -ách** (mestá – mestám – mestá – mestách) sa *po predchádzajúcej dlhej slabike skracujú* na **-a, -am, -a, -ach**,
napr.: *miesta – miestam – miesta – miestach; vlákna – vláknam – vlákna – vláknach; lýtka – lýtkam – lýtka – lýtkach;*
- v pádových príponách **nominatívu, datívu, akuzatívu** a **lokálu množného čísla** vzoru **srdce** dlhé prípony **-ia, -iam, -ia, -iach** (srdcia – srdciam – srdcia – srdciach) sa *po predchádzajúcej dlhej slabike skracujú* na **-a, -am, -a, -ach**,
napr.: *líca – lícam – líca – lícach; pl'úca – pl'úcam – pl'úca – pl'úcach.*

↓ vo **vlastnostných** (akostných a vzťahových) **prídavných menách, zámenách a radových číslovkách**, ktoré sa skloňujú podľa vzoru **pekný**,

→ **pádové prípony** v **N., I. jednotného čísla** a v **G., D., A., L. a I. množného čísla** sa preto (po predchádzajúcich dlhých slabikách) **skrácujú** a píšu s **krátkym -y**, v **N. pl. s krátkym i**

→ v **prídavných menách**,

napr.: **krásn-y** obraz, **krásn-a** príroda, **súrn-y** prípad, **biel-y** sveter;

múdr-i, **krásn-i**, **švárn-i** mládenci;

švárn-y mládenec; so **švárn-ym**, **priam-ym** študentom,

dievčaťom; od **priam-ych** chlapcov, **žien**, **dievčat**;

dám švárn-ym mládencom; **vidím priam-ych** chlapcov;

o priam-ych chlapoch, **sestrách**, **dievčatách**; **s krásn-ymi**

chlapcami, **sestrami**, **dievčatami**; **turčiansk-y**;

ale aj **turčiansk-a** – **turčiansk-e**;

krásn-a – **krásn-u** – **krásn-e**;

→ v **zámenách**,

napr.: **žiadn-y** list neprišiel; **žiadn-yh** kvetov;

↔ aj v tvaroch neurčitých zámen s časticami **nie-**, **bár-**,
bárs-, **bohvie-**, **čertvie-**, **ktovie-**,

napr.: **niekým**, **bárským**, **bohviekým**, **ktoviekým**;

→ v **číslovkách**,

napr.: **piat-y**, **šiest-y** žiak, kvet; **s piat-ym**, **šiest-ym** žiakom, kvetom,

dievčaťom; od **piat-ych**, **šiest-ych** chlapcov, kamarátok, dievčat;

dám piat-ym, **šiest-ym** chlapcom, kamarátkam, dievčatám, **vidím**

piat-ych, **šiest-ych** priateľov; **o piat-ych**, **šiest-ych** kamarátoch,

ženách, **dievčatách**; **s piat-ymi**, **šiest-ymi** kamarátmi, ženami,

dievčatami;

chlapci boli vo florbale piat-i, **šiest-i**, **siedm-i**;

↓ vo **vlastnostných prídavných menách, radových číslovkách a činných prídavných prítomných a minulých**, ktoré sa skloňujú podľa **vzoru cudzí**,

→ preto sa **pádové prípony** v **N., I. sg.** a vo **všetkých pádoch pl.** (po predchádzajúcich dlhých slabikách) **skracujú** a píšú s **krátkym mäkkým -i**,

→ v **prídavných menách**,

napr.: **rýdz-i** kov, **rýdz-eho**, **rýdz-emu** kovu, **rýdz-a** reč, **rýdz-e** zlato; **sviež-i** vzduch; s **rýdz-im** kovom, **rúč-im** mládencom; **rúč-i** mládenci; od **rúč-ich** mládenčov, žien, dievčat; **vidím rúč-ich** mládenčov; o **rúč-ich** mládenkoch, ženách, dievčatách; s **rúč-imi** mládenkami, ženami, dievčatami; **ale** aj **rýdzi – rýdza – rýdze**; **svieži – svieža – svieže**; **rúč-a** dievka, **horúč-i** čaj;

→ v **radových číslovkách**,

napr.: **tisíc-i** prípad; v **tisíc-ich** prípadoch;

→ v **činných prídavných prítomných**,

napr.: **padajúc-i** strom, **skúšajúc-i**, **chváliac-i** sa, **hlásiac-i** sa žiak, **žiaci**;

↓ pri **slovesách**

→ v **neurčitku sloves vzoru padnúť (vládnúť, strihnúť, ale chladnúť)**;

→ v **prípone 3. os. množného čísla sloves vzoru padnúť (vládnú, strihnu, ale chladnú)**;

→ v **prípone prechodníka sloves vzoru padnúť (vládnuc, strihnuc, ale chladnúc)**;

→ v **prípone prítomného činného prídavného prítomného sloves vzoru padnúť (vládnuci, strihnuci, ale chladnúci)**;

→ v **prípone 3. os. množného čísla sloves vzoru česať (lámu, viažu)**;

→ v **prípone prechodníka sloves vzoru česať (lámuc, viažuc)**;

→ v **prípone prítomného činného prídavného prítomného sloves vzoru česať (lámuci, viažuci, ale češú – češúc – češúci)**;

→ v **príponách tvarov prítomného času sloves vzoru robiť (chválím – chváliš – chváli – chválime – chváľite; čiernim – čierniš – čierni – čiernime – čiernite, ale robím – robíš – robí – robíme – robíte)**;

→ v **príponách tvarov prítomného času sloves vzoru volať (hlásam – hlásaš – hlása – hlásame – hlásate; spievam – spievaš – spieva – spievame – spievate, ale volám – voláš – volá – voláme – voláte)**;

→ v **tvaroch prítomného času opakovacích sloves zakončených na -avať (písavať – písavam – písavaš – písava – písavame – písavate; spievavať – spievavam – spievavaš, spievava; ale volávať – volávam – volávaš – voláva – volávame)**.

Výnimky z pravidla o rytmickom krátení

→ *dve dlhé slabiky môžu v jednom slove po sebe nasledovať*:

↓ v pádovej prípone **-í** genitívu množného čísla podstatných mien ženského rodu,

- pri vzore **ulica**,
napr.: **hrádz-í, priadz-í, chôdz-í, vôn-í, kôln-í**;
- pri vzore **dlaň**,
napr.: **básn-í, piesn-í, kázn-í, sien-í, strán-í, strojárn-í, tlačiarň-í**;

↓ v tvaroch genitívu množného čísla s vkladnou dvojhláskou **-ie** pri podstatných menách ženského a stredného rodu, ktoré sa skloňujú:

- podľa vzoru **žena**,
napr.: **výhra – výhier** (popri **výher**),
- podľa vzoru **ulica**,
napr.: **Mlynárce – Mlynáriec**,
- a podľa vzoru **mesto**,
napr.: **hospodárstvo – hospodárstiev, cigánstvo – cigánstiev**.

↓ v gramatických tvaroch vzoru **vysvedčenie**,
napr.: **ústie – ústia – ústiu – v ústí – ústím**.

↓ v **druhových** (živočíšnych) **prídavných menách** a v **adjektíváliách**,
→ **ich** prípony sa píše s **mäkkým dlhým -í**:

- v **druhových prídavných menách**, ktoré sa skloňujú podľa vzoru **páví**,
napr.: **páv-í, páv-ích; býč-í, delfín-í, komár-í, krokodíl-í, diviáč-í, netopier-í**;
- v tvaroch neurčitých zámen s časticami **nie-, bár-, bárs-, bohvie-, čertvie-, ktovie-**, ktoré sa skloňujú podľa vzoru **cudzí**,
napr.: **nieč-ím; nieč-í, nieč-ím, nieč-ích, nieč-ími, bárč-ím, čertvieč-ím, ktovieč-ím**;
- v **zložených násobných číslovkách**,
napr.: **tisíc násobný, tisíckrát, viacrázový, štvrtýkrát, párkrát**;
- v **prípone minulého činného prídavného -vší** (po predchádzajúcej dvojhláske **ia**), ktoré sa skloňujú podľa vzoru **cudzí**,
napr.: **vylia vš-í, zaklia vš-í, usmiavš-í sa**;

↓ v **zložených slovách**:
napr.: **viacmiestny, jedenásťtriedny, šéftrener** (zložky si ponechávajú pôvodnú dĺžku);

↓ v slovách s predponami *ná-*, *zá-*, *sú-*:
napr.: *nádielka*, *námietka*, *zásielka*, *súčiastka*.

Privlastňovacie druhové (živočíšne) prídavné mená sa skloňujú:

→ podľa vzoru *páv-í* (*páv-ia*, *páv-ie*),
napr.: *líšč-í kožuch*, *zajač-ia farma*, *holub-ie mlád'a*, *trpaslič-í vzrast*;

Pozor ale na ich pravopis!

→ ak vznikli od **podstatných mien** zakončených na **-ák, -ík** (*chrobák*, *slimák*, *kamzík*, *trpaslík*), skrakuje sa v nich základ slova a píše sa (*chrobačí*, *slimačí*, *kamzičí*, *trpasličí*);

→ **pri niektorých podobných živočíšnych druhových prídavných menách máme možnosť dvojakeho zápisu**,
napr.: *vtáči/vtačí*, *kohúti/kohutí*;

→ **pri ostatných živočíšnych druhových prídavných menách sa dve dlhé slabiky nasledujúce v jednom slove po sebe neskracujú** (môžu po sebe nasledovať), teda **platí výnimka z pravidla o rytmickom krátení**,
napr.: *pávi*, *býčí*, *delfíní*, *komáří*.

b. **pauza (prestávka),**

→ delíme ňou reč, vety v reči, na **vetné úseky** (takty), ktoré **povieme na jedno vydýchnutie.**

Pauza (prestávka) môže byť:

↓ **funkčná,**

→ zámerne zvýraznenie dôležitej časti výpovede pauzou,

↓ **fyziológická prirodzená,**

⇒ **hlavná, medzivetná** ||

↔ nastáva:

↔ na **konci jednej vety** v **súvetí,**

↔ alebo na **konci jedného vetného úseku** v **jednoduchej vete** (slúži na nadýchnutie);

⇒ **vedľajšia** |

→ trvá **kratšie** než **pauza** na **konci vety** alebo **súvetia,**

↔ zvyčajne je **pred spojkou** alebo **čiarkou,**

↔ pri **rýchlejšom tempe reči** alebo pri **krátkej vete** *nemusíme urobiť pauzu pred každou čiarkou či spojkou.*

Podľa **dĺžky pauzy dokážeme rozlíšiť**, či sa veta **končí**, alebo **nie**,
napr.: **Otec povedal, | že príde.** || (vedľajšia pauza + hlavná pauza);
Povedz, či prídeš! || (iba hlavná pauza);

↓ **významová,**

→ niekedy sa nazýva aj **dramatická pauza** (hlavne pri **recitácii**),

→ nastáva vtedy, keď **hovoriaci uzná za vhodné** ju **umiestniť** pred **zdôraznené slovo,**

napr.: **Ty si ale | krásna!** ||

Doniesol som ti | prekvapenie. ||

c. tempo,

- je to **rýchlosť reči** (závisí od konkrétnej situácie),
- môžeme s ním narábať ako so **štylistickým prostriedkom**,
- môže byť **pomalšie, rýchlejšie**,
 - ↔ záleží aj od obsahu jazykového prejavu, ale aj ďalších okolností;
 - ↔ *expresívne prejavy* zvykneme hovoriť **rýchlejšie** (napr. pri hádke);
 - ↔ *obsahovo náročnejšie, oficiálne, slávnostné, smútočné prejavy, referáty* majú **pomalšie tempo** než *rozprávanie príbehu* či *anekdoty*),
 - ↔ *ženy* spravidla hovoria **rýchlejšie** ako *muži* vďaka vyššie položenému hlasu;

d. rytmus,

- celkové „vznenie“ reči je dané **striedaním prízvučných (-)** a **nepřízvučných slabík (,)**,
 - ↔ základnou **rytmickou jednotkou** je **takt** (s jednou prízvukovanou slabikou),
napr.: *Dnes bo-lo | cel-kom | faj-n*
 - - ↓ - ↓ | ↓

⇓ pri rytmickom stvárnení výpovede sa vyskytujú **jednoslabičné slová bez vlastného prízvuku** a sú to:

⇒ príklonky,

- nasledujú za **jednoslabičným i viacslabičným slovom s prízvukom**;
 - **nikdy nestoja po pauze**;
 - patria k nim:
 - ↔ **krátke zámenné tvary** (*mi, ti, ho, jej...*)
 - ↔ a **slovesné tvary** (*by, si, ho, je, sme, ste, sú*),
napr.: *Po-ve-dal by som ti | to?*
 - - - - ↓ ↓ ↓ | -
- Stret-li sme sa | vče-ra.*
 - ↓ ↓ ↓ ↓ | - ↓

⇒ **predklonky,**

- stoja hneď **po pauze**, teda pred **slovami s vlastným prízvukom**;
 - patria k nim:
 - ↔ **jednoslabičné spojky** (*a, i, aj, ba, že, ak, keď*),
 - ↔ a **častice** (*a, no, ale, nuž, tak, ved'...*),
- napr.: *A pred-sa sa | to-čí!*
- Len a-by sme | v han-be | ne-os-ta-li!*

Rythmus je zvlášť dôležitý v **umeleckej literatúre**, predovšetkým vo **viazanom verši**,

→ avšak **každá výpoveď** má **svoj rytmus**.

Prostriedky silovej modulácie hlasu

a. **intenzita hlasu** (sila, hlasitosť prejavu, silový register reči),

- je **štylizujúcim prostriedkom vety**,
- závisí:
 - od **sily artikulačného prúdu**,
 - od **rozkmitu hlasiviek**
 - a od **utvárania rezonančných dutín pod hrtanom** i nad ním;
 - ↔ vo výpovedi sa ňou odlišujú menej podstatné časti od dôležitých,
 - ↔ vtedy súvisí najmä s **tempom reči** (v pomalšom tempe býva väčšia než v rýchlom).

b. **prízvuk slovný** (zvýraznenie jednej slabiky v slove),

⇓ **hlavný prízvuk —**

- v spisovnej slovenčine je **pevný prízvuk na prvej slabike v slove**,
napr.: *mama, lavica, kukurica; Zatra ídem domov;*
- v **predložkových spojeniach** sa môžu prízvukovať:
 - buď **jednoslabičné predložky**
 - alebo **prvá slabika nasledujúceho slova**,
napr.: *na jeseň* alebo *na jeseň*,
za dedinou alebo *za dedinou*;
 - **pohyblivý prízvuk** majú napríklad východoslovenské nárečia, čo sa prejavuje tzv. zaťahovaním.

↓ vedľajší prízvuk =

- **intenzita** (sila) **artikulačného prúdu** (vyslovovania hlások, slabík, slov) je **oveľa slabšia** ako pri **hlavnom prízvuku**,
 - v **štvorslabičnom slove** je na **tretej slabike**,
napr.: **me**-do-**vi**-na,
 — =
 - v **päťslabičnom slove** na **štvртеj slabike**,
napr.: **slo**-ven-či-**nár**-sky,
 — =
 - v **šesťslabičnom a viacslabičnom slove** na **tretej, piatej slabike** (strieda sa **prízvučná** s **neprízvučnou slabikou**),
napr.: **naj**-dô-**le**-ži-**tej**-šie;
 — = — = — =

c. dôraz, vetný prízvuk

- realizuje sa tak, že sa výrazne **zosilní výslovnosť prvej slabiky slova**,
- pomáha významovo, rytmicky a melodicky členiť vetu;
 - v **pokojnej reči** je nositeľom dôrazu to **slovo**, ktoré sa nachádza v **jadre výpovede** a býva na **konci vety**,
napr.: Do triedy vošiel učiteľ ako prvý;
 - vo **vypätej situácii** môže byť **zdôraznené slovo na začiatku vety**,
napr.: Ako prvý do miestnosti vošiel učiteľ!
 - na rozdiel od prízvuku **pozícia dôrazu závisí od hovoriaceho**, ktorý môže **intenzitou hlasu zvýrazniť najdôležitejšie slovo vo vete**,
 - **miesto dôrazu** vo vete **nie je dopredu dané**, záleží na **zámere autora**, ktoré **slovo vo vete chce zdôrazniť**,
napr.: Ospravedlnenie doručí **rodič** (v *pokojnej reči*).
Rodič doručí ospravedlnenie (vo *vzrušenej reči*).

d. emfáza, citový dôraz

- je podľa Sabola (1977, s. 51) **expresívnou aktualizáciou, modifikáciou dôrazu**,
 - môže sa vyjadriť napr. vyslabikovaním zdôrazneného slova, jeho oddelením výraznou pauzou a pod. ,
napr.: *Mamááá! Bože môôôj!*
 - ↔ vyznačuje sa **zvlášť nápadným melodickým pohybom na zdôraznenom slove**, pričom sa obyčajne **predlžujú samohlásky**,
 - ↔ Kráľ, 1988, s. 172 ho považuje za „výraz extrémneho citového postoja hovoriaceho k vypovedanému“.

Tónová modulácia artikulačného prúdu

- sú to **zmeny vo výške základného tónu reči**,
- ňou vznikajú nasledujúce *suprasegmentálne javy*:

a. hlasový register,

- vzniká **nasadením hlasu do istej výšky, tóniny**,
- „**na jeho pozadí sa odráža tónová zmena slabík**, ktorú vnímame ako **melódiu vety**,
- ↔ ide o **jav**, ktorý sa môže využiť ako **štylizujúci činiteľ** najmä v súčinnosti s **inými prozodickými vlastnosťami** (*tempom, intenzitou hlasu*);
 - ↔ *monotónnejšie nasadenie prejavu v nižšom hlasovom registri* môže vsugerovať *pochmúrnu náladu*;
 - ↔ *vyšší register* zasa môže naznačiť *„veselšie“, slávnostnejšie zafarbenie prejavu“* (Sabol, 1977, s. 52).

b. melódia,

- súvisí s **myšlienkovým a citovým obsahom vety**,
- signalizuje **ukončenosť** a **neukončenosť** výpovede;
- vzniká **stúpaním** alebo **klesaním výšky hlasu** v rámci **vety**,
 - **zmena rýchlosti otvárania a zatvárania (kmitania) hlasiviek** sa vníma ako **zmena výšky tónu** a ako **melódia reči**;

V spisovnej slovenčine sa rozlišujú tri základné typy melódie:

⇓ **klesavá,**

- je to **výrazne klesavý tónový priebeh vety**,
- **najnižší** je najmä *posledný úsek vety* (*tón poslednej slabiky*);
- vyskytuje sa:
 - ↔ v **oznamovacej vete**,
napr.: *Otec prišiel domov.*
 - ↔ v **rozkazovacej, žiadacej, želacej vete**,
napr.: *Pod' sem! Vezmi si. Keby sa tak stalo!*
 - ↔ ako aj v jednom type **opytovacej vety** (*v doplňovacej otázke*),
 - ↔ v **odpovedi** vyžaduje **nový fakt**, na ktorý sa pýtame,
 - ↔ začína sa **opytovacím zámenom, príslovkou kto, čo, kedy, prečo, ako** atď, ktoré sa stáva **zdôrazneným** (najdôležitejším) **slovom** vo vete,
napr.: *Kto* prišiel? (Odpoveďou nový fakt: *Otec.*
Kedy sa to stalo? (Odpoveďou nový fakt: *Včera večer.*);

⇓ stúpavá,

- signalizuje:
 - že **výpoveď** nie je **presne ukončená**,
 - že sa čaká na jej **potvrdenie** alebo **popretie**;
- vyskytuje sa:
 - v **opytovacích vetách** (v tzv. **zist'ovacích otázkach**),
 - ↔ **vyžaduje odpoveď** v podobe častíc typu **áno/nie**,
 - ↔ **nezačína sa opytovacím zámenom** či **príslovkou**,
napr. **Prišiel otec? Pôjdete večer do kina?**
(Odpoveď znie: **Áno./Nie.**)

⇓ stúpavo – klesavá,

- signalizuje:
 - že sa **výpoveď** ešte **neskončila**, **počúvajúcí očakáva jej pokračovanie**.
 - býva **vo vnútri vety** alebo **súvetia** a signalizuje **neskončenosť výpovede**,
napr.: **Otec jej povedal, | čo si o nej myslí ||**.
- vyskytuje sa:
 - v **súvetí** (kde pri čiarku hlas stúpa a na konci vety klesá)
 - ↔ alebo vo **vete** s **viacerými vetnými úsekmi**,
 - ↔ **prvá stúpavá časť** naznačuje, že veta po **prvom vetnom úseku** bude mať **pokračovanie**,
napr.: **Včera sme kúpili nohavice | a pre Janka vetrovku. || Povedz mi jasne, | či prídeš. ||**

c. zafarbenie hlasu (timbre),

- ↔ patrí viac ako **tempo** k **hlasovej – fyzickej vybavenosti človeka**,
- ↔ dá sa **najmenej** zo všetkých intonačných prostriedkov **vedome meniť**,
- ↔ je jeden z **identifikačných znakov jednotlivca**;
- ↔ využíva sa ako **štylistický prvok**,
napr.:
 - ↔ tzv. reprodukčný (rozprávanie príhody),
 - ↔ recitačný (prednes básne),
 - ↔ rituálový (kázeň) či reklamný (telepredaj).

Rozdeľovanie slov na konci riadka

Ak sa **celé slová** v texte **nezmestia na koniec riadka**, musia sa **rozdeliť**.

Pri ich **rozdeľovaní** sa riadime **týmito pravidlami**:

Nerozdeľujú sa:

→ **jednoslabičné slová**,
napr.: *chlap, strom, vlak, zem, pes, trest, vlk, prst, Nór, Fín, trň, tĺk, tvoj, tri, kde, ak, tak, však, bez, cez, od, nad, ach, ej, hop.*

Rozdeľujú sa:

→ **iba viacslabičné slová**,
napr.: *ma-ma, ka-ma-rát, pa-ra-bo-la, ne-zmie-ri-teľ-nosť, ma-te-ma-ti-kár-ka, ma-te-ma-ti-kár-ki-ni.*

Viacslabičné slová sa rozdeľujú:

- ❶ na rozhraní najmenších významových častí slov, tzv. **morfém**:
→ *delenie slov na základe ich významového členenia.*

Oddeľujú sa:

→ **jednoslabičné** alebo **viacslabičné predponové morfémy**,
napr.: *vy-brat', pre-ladiť, odo-brat', predostrieť, za-mknúť, za-streliť, po-slovenčiť, roz-ísť sa, ne-dbať, po-drobiť, vo-pchať, pod-robiť, zo-stúpiť, vzo-prieť sa, proti-hráč, in-štruktor, pod-plukovník, nad-strážmajster, sú-hvezdie, sú-vetie, pra-slovanský, pri-mladý, ne-prejazdný, po-drobný, pro-stredný, pro-biotický, trans-literácia (prepis písmen jednej abecednej sústavy písmenami druhej – z azbuky do latinky);*

→ **odvodzovacie morfémy** (*slovtvorné prípony*) začínajúce sa na **spoluhlásku** alebo **skupinu spoluhlások**,
napr.: *voľ-ba, paľ-ba, hôr-ka, myd-lo, sud-ca, sprievod-ca, vod-ník, kamarát-ka, riadi-teľ, pán-ča, divadiel-ko, masiel-ce, Argentín-čan, Holand-sko, francúz-ština, mera-dlo, tehliar-stvo, stroj-ček, roč-ný, poľ-ský, ohyzd-ný, mäk-ký, nemen-ný.*

→ **gramatické morfémy** (*pádové a osobné prípony*) začínajúce sa na **spoluhlásku**,
napr.: *chlap-mi* (tvar podstatného mena *chlap*); *lord-mi* (tvar podstatného mena *lord*), *študent-mi*; *argument-mi* (tvar podstatného mena *argument*); *dvo-ma* (tvar číslovky *dva/dve*); *tro-ma* (tvar číslovky *tri*); *volí-me, stojí-te, prístup-me, prístup-te* (tvary slovesa *pristúpiť*); *neopust'-me, neopust'-te* (tvary slovesa *neopustiť*), *trp-te*;

- **časti zložených slov** (na hranici ich zloženia),
 napr.: *Brati-slava*, *Slov-naft*, *šéf-lekár*, *šef-kuchár*, *šest'-uholník*, *mili-meter*,
viac-účelový, *viac-hlasný*, *geo-metria*, *teo-lógia*, *video-požičovňa*;
 → **spájacia samohláska** zostáva v prvej časti zloženého slova
 (neoddeľujeme ju od prvej časti),
 napr.: *vodo-vod*, *zeme-pán*, *zeme-trasenie*, *vrti-chvost*.

Neoddeľujú sa:

- **neslabičné predpony v-, s-/z-, vz-**
 napr.: *vpísať*, *vraziť*, *vzbudiť*, *voperovať*, *vzást'*, *vzplanúť*, *spísať*, *spojiť*,
zbúrať, *zlomiť*.

Viacslabičné slová sa rozdeľujú aj:

- ② na hraniciach (rozhraní) slabík (najmenších rytmických jednotiek, na ktoré sa delia slova pri vyslovovaní)

Rozdeľujú sa:

- pred **spoluhláskou**:

- ak medzi **dvoma samohláskami**, **dvojhláskami**, **samohláskou**
 a **dvojhláskou**, **dvojhláskou** a **samohláskou**, **slabičnými l, í, r, r'**
 a **samohláskou** alebo **dvojhláskou** je **jedna spoluhláska**,
 napr.: *že-na*, *pra-co-vať*, *ka-me-nár*, *pa-ra-bo-la*, *bie-lia-reň*;
zna-me-nie; *čia-ra*, *bie-ly*; *vl-na*, *Sí-ňa-va*, *ví-ba*, *vr-tieť*;

- medzi **spoluhláskami**:

- ak medzi **dvoma samohláskami**, **dvojhláskou** a **samohláskou**
 alebo **slabičnými r, l, r', í** a **samohláskou** je skupina **dvoch**
spoluhlások,
 napr.: *všet-ci*, *všet-ky*, *žat-va*, *mas-lo*, *lás-ka*, *Kor-zika*, *maš-lička*,
ot-cami, *chlap-cami*, *pas-ca*, *Pop-rad*, *An-na*, *mot-to*; *kviet-kami*;
prch-ký, *trp-ký*, *chrb-tom*, *mĺk-vy*;

- ak medzi **dvoma samohláskami** alebo **slabičnými r, l, r', í**
 a **samohláskou** je skupina **troch** alebo **viac spoluhlások**
 a morfológické členenie (predponou, príponou) slov vnútri
 spoluhláskovej skupiny nie je dostatočne zreteľné alebo si ho
 neuviedujeme,

- ↔ **prvá spoluhláska** sa dáva **na koniec prvého riadka**
 (je súčasťou prvej slabiky),
 ↔ **ostatné spoluhlásky** sa dávajú **na začiatok nasledujúceho**
riadka (sú súčasťou ďalších slabík),
 napr.: *ses-tra*, *An-gličan*, *pas-tva*, *zaj-tra*, *špen-dlík*.

Slová sa ďalej rozdeľujú:

→ aj na mieste stretnutia sa **dvoch samohlások** patriacich do **rozličných slabík**, napr.: *ide-ál, ide-álny, lýce-um, gymnázi-um, glori-ola, mili-onár, bi-ológia, ide-ový, individu-um, individu-ami, aktu-álny, distribu-ovať, celulo-id, galimati-áš, gladi-átor, bedu-ín.*

Rozdeľuje sa aj:

→ spojenie **dvoch rovnakých písmen**, ktorými sa vo **výslovnosti** označuje **jedna spoluhláska** a za ňou **nasleduje samohláska**, napr.: *Mariazell* (s **výslovnosťou písaného koncového -zell ako -cel**) – *Mariazell-lu* (tvar názvu *Mariazell*), Nashvil-lu.

Zložené slová sa rozdeľujú na **rozhraní** medzi **obidvoma časťami** slov, z ktorých sa skladajú:

→ **prvá samohláska z druhej časti** sa podľa možnosti nepripája k **prvej časti**, napr.: *stredo-americký, stredo-ázijský*;
→ **dodržiavanie rozhrania** medzi **prvou a druhou časťou zložených slov** umožňuje **lepšie čítať rozdelené slová**.

Rozdeľovať sa môže **dvojako**:

→ keď sa **základová morféma** (časť slova) **končí na samohlásku** a **príponová morféma** (časť slova) **sa začína na skupinu spoluhlások**, napr.: *lieta-dlo* i *lietad-lo*; *baní-ctvo* i *baníc-tvo*; *laoský* i *laos-ký*;

→ buď podľa **morfeomatického**, alebo podľa **slabičného princípu**:
→ **prídavné mená** utvorené **príponou -ný** od **prevzatých slov na -cia**, v ktorých nastalo **striedanie spoluhlások c/č**, napr.: *komercia/komerč-ný* alebo *komer-čný*;
funkcia/funkč-ný alebo *funk-čný*.

Dvojaké delenie sa môže uplatniť aj:

→ v **nejasných prípadoch** so **skupinou spoluhlások**, napr.: *jedno-tlivý* i *jednot-livý*; *fun-kcia* i *funk-cia*.

Spojovník sa píše na konci prvého aj na začiatku nasledujúceho riadka (*spojovník zopakujeme*),

- ak **zložené slová** písané **so spojovníkom** rozdeľujeme na **mieste** tohto rozdeľovacieho znamienka,
napr.: názov **Rakúsko-Uhorsko** rozdelíme na časť **Rakúsko-** (na konci prvého riadka) a **-Uhorsko** (na začiatku nasledujúceho riadka);
slovo **slovensko-český** rozdelíme na **časť slovensko-** (na konci prvého riadka) a **-český** (na začiatku nasledujúceho riadka);
široko-d'aleko rozdelíme na **široko-** (na konci prvého riadka) a **-d'aleko** (na začiatku nasledujúceho riadka);
vedecko-technický rozdelíme na **vedecko-** (na konci prvého riadka) a **-technický** (na začiatku nasledujúceho riadka);
- ak sa **rovnako znejúce slová** píšu **so spojovníkom**,
napr.: slovo **kultúrno-politický** (týkajúci sa kultúry a politiky) delíme na časť **kultúrno-** (na konci prvého riadka) a **-politický** (na začiatku nasledujúceho riadka).

Spojovník neopakujeme (píšeme ho iba na konci prvého riadka),

- ak sa **rovnako znejúce slová** píšu **bez spojovníka**,
napr.: slovo **kultúrno**politický**** (týkajúci sa kultúrnej politiky) delíme na časť **kultúrno-** (spojovník iba na konci prvého riadka) a **politický** (na začiatku nasledujúceho riadka sa spojovník už nedáva).

Nerозdeľujeme:

- **zložky (písmená) ch, dz, dž**, ktorými sa označujú **osobitné hlásky** (každá zložka ako celok označuje vždy iba jednu hlásku),
napr.: **rú-cho, me-dza, Me-dzilaborce, há-džem, gun-dža** (hrča);
→ ak nejde o označenie **jednej hlásky**, ale **dvoch osobitných hlások**, ktoré patria do rozličných morfém, **slová** delíme medzi týmito **hláskami**,
napr.: **viac-hlasný, od-zemok, od-žar'**;

- **zložky ia, ie, iu**, ktorými sa v **domácich a zdomácnených slovách** označujú **dvojhlasky**,
napr.: **čia-ra, bie-ly, pia-tok, die-t'a cu-dziu** (tvar prídavného mena cudzí);
pá-via, pá-vie, pá-viu (tvary prídavného mena páví);
vysvedče-niu (tvar podstatného mena vysvedčenie);

- **zložku io**, ktorá sa používa pri **prepise z azbuky do latinky**,
napr.: **Fio-dor, Pio-tr, Serio-ža**;

→ v slovách cudzieho pôvodu spojenia **samohláskových** alebo **spoluhláskových písmen**, ktorými sa označuje **jedna samohláska** alebo **jedna spoluhláska**, napr.: *Aber-deen* (**ee** = *í*), *Liver-pool* (**oo** = *ú*), *Wa-shington* (**sh** = *š*), *Chur-chill* (**ch** = *č*), *Szath-máry* (**th** = *t*), *Pittsbur-ghu* (tvar názvu Pittsburgh **-gh** = *g*), *Bolo-gna* (**gn** = *ň*), *Rze-szów* (**sz** = *š*).

→ ani spojenia **samohláskových písmen**, ak majú **jednoslabičnú výslovnosť**, napr.: *flau-ta*, *leu-kémia*, *medai-la* (**au**, **eu**, **ai** sa vyslovujú **jednoslabične**);

→ **koncovú slabiku slova**, ak obsahuje **iba jednu samohlásku**, napr.: *Kó-rea*, *An-dreu* (tvar mena *Andrea*),
Pozor!
(nie „*Kóre-a*, *Andre-u*“).

Pozor tiež na časté chyby pri opravách školských písomných prác!

Z hľadiska pravopisu môže byť na konci riadka umiestnené:

→ **tak neslabičné, jednoslabičné, dvojslabičné slovo**, alebo **viacslabičné slovo**,
→ ako aj **jednoslabičná predložka** (*do*, *na*, *cez*, *pri*, *o*, *u* atď.),
→ **neslabičná predložka** (*s*, *z*, *v*, *k*)
→ alebo **jednoslabičná spojka** (*a*, *i*, *no*, *lež*, *či*, *bud'* atď.)
↔ a **nikdy sa to nesmie pokladať za pravopisnú chybu.**

Problematické prípady písania samohlások v niektorých príponách pri tvorení slov

Prípona **-úci (-úca, -úce)** činného prídavia prítomného **sa neskracuje**:

→ ak je pred ňou **krátka samohláska**,
napr.: **volaj-úci (volaj-úca, volaj-úce)**; **nes-úci (nes-úca, nes-úce)**; **žij-úci (žij-úca, žij-úce)**;

Prípona **-úci (-úca, -úce)** činného prídavia prítomného **sa skrakuje** na podobu **-uci (-uca, -uce)**:

→ po **predchádzajúcej dlhej slabike**,
napr.: **vládn-uci (vládn-uca, vládn-uce)**, **hádž-uci (hádž-uca, hádž-uce)**,
piš-uci (piš-uca, piš-uce), **viaž-uci (viaž-uca, viaž-uce)** atď.

Prípony **-ár, -areň** sa pri tvorení slov skrakujú na podoby **-ar, -areň**:

→ po **predchádzajúcej dlhej slabike s dlhou samohláskou, dvojháskou** alebo **í, ŕ (uplatňuje sa pravidlo o rytmickom krátení)**,
napr.: **bábka – bábka-ar, bájka – bájka-ar, fréza – fréza-ar – fréza-areň**,
prekážka – prekážka-ar, prevádzka – prevádzka-ar – prevádzka-areň,
rozprávka – rozprávka-ar, sánky – sánky-ar, výška – výška-ar;
cievka – cievka-ar – cievka-areň, desiata – desiata-ar, dial'ka – dial'ka-ar,
lahôdka – lahôdka-ar – lahôdka-areň, mlieko – mlieka-ar – mlieka-areň,
obliekať sa – oblieka-areň, odlievať – odlieva-areň, omietka – omietka-ar,
pamiatka – pamiatka-ar, poviedka – poviedka-ar, prezliekať sa – prezlieka-areň,
sviečka – sviečka-ar – sviečka-areň, škôlka – škôlka-ar, zlievať – zlieva-areň.

Prípony **-ár, -areň** sa pri tvorení slov **neskrakujú**:

→ ak sa **pred príponou** vyskytuje **krátka samohláska**,
napr.: formy typu **výhybka – výhybka-ár, ochrana – ochrana-ár**,
zásoba – zásoba-areň;

Prípony **-iar, -iareň** sa **nikdy neskrakujú**,

→ napr.: **múka – múka-iar, siet' – siet'-iar, rýchly – rýchly-iareň**,
triediť – triediť-iareň.

Pozor!

V niektorých slovách s príponami **-ár, -áreň** alebo **-iar, -iareň** zostáva **prípona dlhá**:

→ ak pred príponou **-ár, -áreň** alebo **-iar, -iareň** nastáva **striedanie** (alternácia) **dlhej samohlásky** alebo **dvojhásky**, príp. **f**, za **krátku samohlásku**, **krátke r**,

→ v slovách s príponami **-ár, -áreň, -iar, -iareň**, ktoré boli utvorené v staršom, ale aj v novšom období spisovnej slovenčiny, napr.: **archív** – **archív-ár**, **bieda** – **bed-ár**, **blúdiť** – **blud-ár**, **bránka** – **brank-ár**, **brúsiť** – **brus-iareň**, **čítať** – **čit-áreň**, **drôt** – **drot-ár**, **dusík** – **dusik-áreň**, **hviezda** – **hvezd-ár** – **hvezd-áreň**, **kl'úč** – **kl'uč-iar**, **komín** – **komin-ár**, **liečiť** – **lek-ár**, **liek** – **lek-áreň**, **múr** – **mur-ár**, **písať** – **pis-ár**, **účet** – **učet-áreň**, **údiť** – **ud-iareň**, **umývať** – **umyv-áreň**, **víno** – **vin-ár** – **vin-áreň**, **žrdka** – **žrdk-ár**;

→ v slovách, ktoré sú utvorené od odvođených slov s príponami **-ík, -íček, -ičko**, napr.: **hliník** – **hlinik-áreň**, **kočík** – **kočik-áreň**, **košík** – **košik-ár**, **medovník** – **medovník-ár**, **rybník** – **rybnik-ár**, **slovník** – **slovník-ár**, **taxík** – **taxik-ár**; **gombíček** – **gombičk-ár**, **koniček** – **koničk-ár**, **autíčko** – **autičk-ár**;

→ v slovách, ktoré sú utvorené od prevzatých slov zakončených na **-ón, -én, -ína, -óna, -íva, -óza, -éza, -téka**, napr.: **betón** – **beton-ár** – **beton-áreň**, **milión** – **milion-ár**, **vagón** – **vagon-ár**, **terén** – **teren-ár**, **doktrína** – **doktrin-ár**, **šablóna** – **šablon-ár**, **deskriptíva** – **deskriptiv-ár**, **majonéza** – **majonez-ár**, **diskotéka** – **diskotek-ár**.

Použitá literatúra

- Berta, J.: Kompendium slovenského pravopisu a výslovnosti pre školy a verejnosť. Vydané v elektronickej podobe, 2021. Dostupné na: www.BertaJozef.webnode.sk (v rubrike Ďalšie publikácie DOWNLOAD); tiež na www.zsgmik.sk, otvoriť uvedené rubriky: o škole, predmety, web. stránka slovenského jazyka – na stiahnutie.
- Encyklopédia jazykovedy. Zost. Jozef Mistrík. Vydavateľstvo Obzor, 1. vyd. Bratislava 1993. 515 s. ISBN 80-215-0250-9.
- Findra, J. a kolektív: Slovenský jazyk a sloh. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 1986.
- Kráľ, Á.: Pravidlá slovenskej výslovnosti. 2. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1988. 626 s.
- Kráľ, Á.: Príručný slovník slovenskej výslovnosti. Vydal: SPN, 1982.
- Kráľ, Á. – Sabol, J.: Fonetika a fonológia. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1989. 388 s. ISBN 8008000368.
- Maturujem zo slovenčiny. 1. vyd. 2000. SPN Bratislava. ISBN 80-08-03154-9
- Mistrík J.: Lingvistický slovník. 1. vyd. 2002. SPN Bratislava. ISBN: 80-08-02704-5.
- Mistrík J.: Moderná slovenčina, SNP 1983.
- Ološtiak, M., Giantisová – Ološtiaková, L.: Krok za krokom k maturite. Slovenský jazyk. 1. vyd. 2007. Fragment Bratislava. ISBN 978-80-8089-066-7
- Ondruš, Š. – Sabol, J.: Úvod do štúdia jazykov. Bratislava, 3 vyd. SPN 1987. 344 s.
- Papuga, J.: Kompendium slovenčiny. 2019. ISBN: 9788097128753. 336 s.
- Sičáková, L. : Fonetika a fonológia pre elementaristov. Dostupné na : <https://www.unipo.sk/public/media/11339/fonetikaIIIa.pdf>
- Slovenčina na dlani. 1. vyd. 2001. Príroda Bratislava. ISBN 80-07-00362-2.
- Zvuková stránka jazyka, fonetika a fonológia. Dostupné na: <https://www.zones.sk/studentske-prace/gramatika/3865-zvukova-stranka-jazyka-fonetika-a-fonologia/>.